

УДК 621.814

Малашенко В. О., д.т.н., професор (Національний університет «Львівська політехніка»), **Тимейчук О. Ю., к.т.н., доцент,**
Ніколайчук В. В., викладач (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

СИЛОВИЙ РОЗРАХУНОК ДЕТАЛЕЙ З'ЄДНАННЯ ЗМІННОЇ ЖОРСТКОСТІ

Розроблена методика силового розрахунку деталей з'єднання змінної жорсткості. Наведено приклад розрахунку геометричних параметрів деталі з'єднання - втулки; побудована номограма, за якою визначається товщина, радіус і довжина втулки в залежності від величини крутного моменту, матеріалу деталі та умов складання з'єднання.

Ключові слова: жорсткість, деталь, втулка, матеріал.

В сучасних машинах застосовуються широківідомі з'єднання деталей постійної жорсткості, однак вони не можуть компенсувати неточності монтажу, зменшувати вібрації в механізмах, що негативно впливає на їх довговічність і надійність.

З'єднання змінної жорсткості виконують, поряд з кінематичним і силовими зв'язками, ще такі функції: компенсацію неспіввісності валів, зменшення вібрацій, що позитивно впливає на довговічність деталей. Передача руху такими з'єднаннями відбувається плавніше, що так само позитивно впливає на роботу механізмів, і тому має істотне значення для різних галузей машинобудування. Також доцільним є використання цих з'єднань в якості підвісок, віброізоляторів і пружних муфт.

Навантажувальна здатність і деформація деталей таких з'єднань залежить також від їх габаритних розмірів, тому необхідний уточнений розрахунок основних силових параметрів.

Проблема розробки нових конструкцій з'єднань змінної жорсткості раніше була мало актуальною, про що свідчить відсутність публікацій. Серед найновіших робіт у цьому напрямі слід відзначити [6, 7, 8].

Обґрунтування геометричних параметрів деталей нових конструкцій з'єднань змінної жорсткості є метою наших досліджень.

Детальний опис будови та принципу роботи нових конструкцій

з'єднань змінної жорсткості наведений в роботах [1-5]. Основним принципом створення таких з'єднань є поєднання їх елементів таким чином, щоб при роботі цих з'єднань кожна із складових включалася в дію поетапно.

В роботах [6, 7, 8] розглянуто розрахунки валів і пружин з'єднань, а в даній роботі – силові розрахунки втулок.

Розробляємо розрахункову схему втулки при таких припущеннях: втулка є тонкостінна, довга циліндрична оболонка; деформація втулки створюється зовнішнім крутним моментом, який передається втулці пружиною кручення з'єднання (рис. 1).

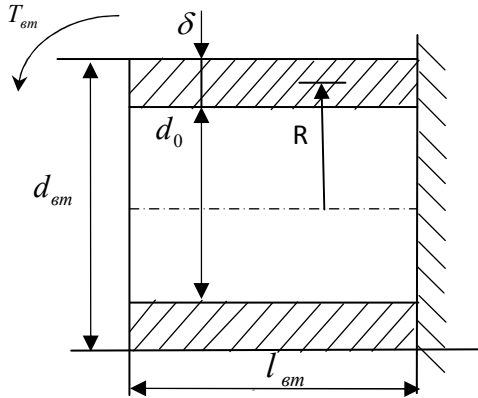

Рис. 1. Розрахункова схема втулки

Розрахунки втулки виконуємо за трьома умовами :

$$1. \text{ Умова міцності: } \tau_{кр} = \frac{T_{em}}{W_{\rho}} \leq [\tau_{кр}]. \quad (1)$$

$$2. \text{ Умова жорсткості: } \varphi = \frac{T_{em} \cdot l_{em}}{G \cdot J_{\rho}} \leq [\varphi]. \quad (2)$$

$$3. \text{ Умова витривалості: } S_{\tau} = \frac{\tau_{-1}}{\left(\frac{k_{\tau}}{\varepsilon_{\tau}} + \phi_{\tau} \right) \frac{T_{em}}{4\pi R^2 \delta}} \geq [S_{\tau}], \quad (3)$$

де позначено: $W_{\rho} = 2\pi R^2 \delta$ – момент опору крученню кільцевого перерізу; $J_{\rho} = 2\pi R^3 \delta$ – полярний момент інерції кільцевого перерізу;

$[\tau_{кр}]$, $[\varphi]$ – допустимі напруження кручення і кут закручення втулки; $[S_\tau]$ – коефіцієнт запасу витривалості; G – модуль пружності другого роду; k_τ – коефіцієнт, що характеризує вплив концентраторів напружень; ε_τ – коефіцієнт, що характеризує вплив абсолютних розмірів поперечного перерізу і матеріалу; ϕ_τ – коефіцієнт, що характеризує чутливість матеріалу до асиметрії циклу напружень; τ_{-1} – межа витривалості кручення матеріалу.

Запишемо дані умови як систему нерівностей у такій формі:

$$\begin{cases} a_1 - b_1 \cdot x^3 \leq 0 ; \\ a_2 \cdot y - b_2 \cdot x^3 \leq 0 ; \\ a_3 \cdot x^3 - b_3 \leq 0 ; \end{cases} \quad (4)$$

де $a_1 = \frac{T_{em}}{2\pi}$; $a_2 = \frac{T_{em}}{2\pi G}$; $a_3 = \frac{4\pi \cdot \tau_{-1}}{\left(\frac{k_\tau}{\varepsilon_\tau} + \phi_\tau\right) T_{em}}$;

$b_1 = [\tau_{кр}]$; $b_2 = [\varphi]$; $b_3 = [S_\tau]$; $x^3 = h^2 \cdot \delta^3$; $y = \frac{l_{em}}{R}$;

$h = \frac{R}{\delta}$ – безрозмірний параметр .

Розв'язок системи нерівностей такий :

із умови міцності – $x^{(1)} \geq \sqrt[3]{\frac{a_1}{b_1}}$;

із умови витривалості – $x^{(3)} \geq \sqrt[3]{\frac{b_3}{a_3}}$; (5)

із умов жорсткості і міцності – $y^{(1)} \geq \frac{a_1}{b_1} \cdot \frac{b_2}{a_2}$;

із умов жорсткості і витривалості – $y^{(3)} \geq \frac{b_2}{a_2} \cdot \frac{b_3}{a_3}$.

Звідки знайдемо параметри втулки:

$$\begin{aligned} \text{товщина} - \delta^{(1)} &\geq \sqrt[3]{\frac{a_1}{b_1 \cdot h^2}}; \quad \delta^{(3)} \geq \sqrt[3]{\frac{b_3}{a_3 \cdot h^2}}; \\ \text{радіус} - R^{(1)} &\geq \delta^{(1)} \cdot h; \quad R^{(3)} \geq \delta^{(3)} \cdot h; \\ \text{довжина} - l_{\hat{a}m}^i &\leq R^i \cdot y^i. \end{aligned} \quad (6)$$

При визначенні оптимальних геометричних параметрів втулки враховуємо умови складання з'єднання :

$$\begin{aligned} 1. \quad d_0 &\geq d_{\sigma}, \\ 2. \quad d_{\hat{a}m} &\leq D - d_{np}, \\ 3. \quad 2R - \delta &\geq d_0, \end{aligned} \quad (7)$$

де позначено: d_{σ} – діаметр вала з'єднання; d_{np} , D – діаметр витка і середній діаметр пружини.

Розглянемо приклад розрахунку геометричних параметрів втулки при вихідних даних : $[\varphi] = 0,25^\circ$; $[S_{\tau}] = 1,5$; $T_{bm} = 10^5 \text{ Н} \cdot \text{мм}$; $G = 8 \cdot 10^4 \text{ МПа}$ (сталь); $[\tau_{кр}] = 70 \text{ МПа}$; $\tau_{-1} = 150 \text{ МПа}$;

$$\frac{k_{\tau}}{\varepsilon_{\tau}} = 2,25; \quad \phi_{\tau} = 0,1; \quad a_1 = 1,6 \cdot 10^4 \text{ Н} \cdot \text{мм}; \quad a_2 = 0,2 \text{ мм}^3;$$

$$a_3 = 802 \cdot 10^{-5} \text{ мм}^{-3}; \quad \tau_{-1} = 150 \text{ МПа}; \quad b_1 = 70 \text{ МПа};$$

$$b_2 = \frac{1}{240} \text{ рад}; \quad b_3 = 1,5; \quad h = 5.$$

Визначаємо товщину втулки за формулами :

$$\delta^{(1)} = \sqrt[3]{\frac{1,6 \cdot 10^4}{70 \cdot 5^2}} = 2,09 \text{ мм}; \quad \delta^{(3)} = \sqrt[3]{\frac{1,5 \cdot 10^5}{802 \cdot 5^2}} = 1,96 \text{ мм};$$

Приймаємо $\delta = 2 \text{ мм}$.

Радіус втулки: $R = \delta \cdot h = 2 \cdot 5 = 10 \text{ мм}$.

$$\text{Довжина втулки: } l_{em} \leq R^i \cdot y^i; \quad l_{em}^{(1)} = \frac{8 \cdot 10^4}{240 \cdot 70} = 47,6 \text{ мм};$$

$$l_{em}^{(3)} = \frac{1,5 \cdot 10^5}{240 \cdot 0,2 \cdot 802} = 39 \text{ мм}.$$

Приймаємо $l_{em} = 40 \text{ мм}$.

На основі отриманих залежностей виконані розрахунки по визначенню геометричних параметрів втулки (товщина, довжина, радіус) при таких вихідних даних: $[\varphi] = 0,25^0$; $[S_\tau] = 1,5$; $T_{\text{вм}} = 0 \dots 10^2 \text{ Н} \cdot \text{м}$; $G = 8 \cdot 10^4 \text{ МПа}$; $[\tau_{\text{кр}}] = 40 \dots 70 \text{ МПа}$; $(k_\tau / \varepsilon_\tau + \phi_\tau) = 2,35$; $h = 5 \dots 10$.

Побудована номограма (рис. 2) дозволяє вибрати оптимальні параметри втулки в залежності від величини крутного моменту, матеріалу, термообробки і кута закручення.

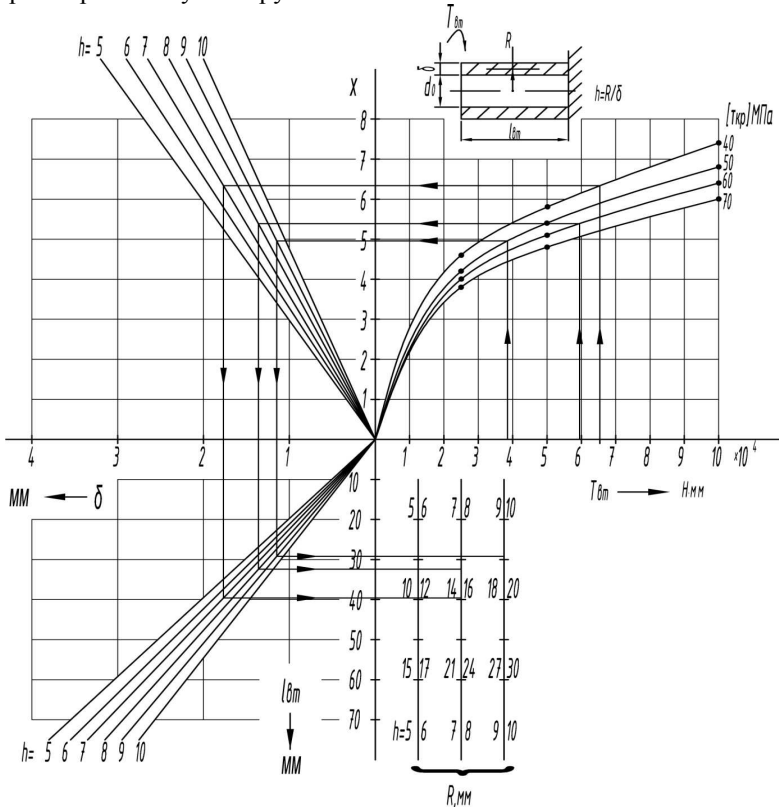

Рис. 2. Номограма для визначення геометричних параметрів втулки з'єднання змінної жорсткості: $T_{\text{вм}}$ – крутний момент; δ , R , $l_{\text{вм}}$ – товщина, радіус і довжина; $[\tau_{\text{кр}}]$ – допустиме напруження кручення

Відтак, можна констатувати, що розроблена методика дозволяє знаходити оптимальні геометричні параметри втулки в залежності від умов її роботи, матеріалу та конструктивних особливостей з'єднання змінної жорсткості.

Запропоновані аналітичні залежності (6, 7) мають теоретичне і практичне значення, оскільки дають змогу обґрунтовано вибрати геометричні параметри втулок з'єднання змінної жорсткості з врахуванням конструктивних умов. Отримані залежності (1-7) є науковим підґрунтям для подальших досліджень та розробки нових конструкцій з'єднань змінної жорсткості з необхідним діапазоном зміни жорсткісних параметрів та навантажувальної здатності з метою їх впровадження в машинобудування.

1. Патент України №38986А, В60G11/50. Підвіска колеса транспортного засобу / Марчук М. М., Ніколайчук В. М., Ніколайчук В. В., опубл. 15.01.2004. Бюл. № 1. 2. Патент України № 4884, В60G11/50. Підвіска колеса транспортного засобу /Марчук М. М., Ніколайчук В. М., Ніколайчук В. В., опубл. 15.02.2005. Бюл. № 2. 3. Патент України № 40776, В60G11/50. Підвіска колеса транспортного засобу / Марчук М. М., Ніколайчук В. М., Ніколайчук В. В., опубл. 27.04.2009. Бюл. № 8. 4. Патент України № 64562, В60G11/50. Підвіска колеса транспортного засобу / Малащенко В. О., Ніколайчук В. М., Ніколайчук В. В., опубл. 10.11.2011. Бюл. № 21. 5. Патент України № 71174, В60G11/50. Підвіска колеса транспортного засобу /Малащенко В. О., Ніколайчук В. М., Ніколайчук В. В., Данченков Я. В. опубл. 10.07.2012. Бюл. № 13. 6. Малащенко В. О. Оптимізація конструктивних параметрів з'єднань змінної жорсткості транспортних засобів / Малащенко В. О., Ніколайчук В. В. // Всеукраїнська науково-практична конференція. Сучасні енергетичні установки на транспорті і технології та обладнання для їх обслуговування. м. Херсон, 2012. – С. 105-109. 7. Ніколайчук В. В. Оптимізація конструктивних параметрів деталей підвісок зі змінною жорсткістю / Ніколайчук В. В., Тимейчук О. Ю. // Вісник НУВГП. Збірник наукових праць.– Рівне, 2010. – Вип. 1(49). – С. 100-110. 8. Ніколайчук В. М. Методика визначення зведеної жорсткості підвіски з регульованою жорсткістю / Ніколайчук В. М., Тимейчук О. Ю., Ніколайчук В. В. // Вісник НУВГП. Збірник наукових праць. – Рівне, 2010. – Вип. 3(51). – С. 122-129.

Рецензент: к.т.н., професор Сухарєв Е. О. (НУВГП)

Malashchenko V. A., Doctor of Engineering, Professor (National University "Lviv Polytechnic"), **Tymeichuk O. Y., Candidate of Engineering, Associate Professor, Nikolaichuk V. V., Lecturer** (National University of Water Management and Nature Resources Use, Rivne)

FORCED CALCULATION OF CONNECTION OF CHANGING HARDNESS DETAILS

The methods of forced calculations of connection of changing hardness details have been developed. The example of geometric parameters calculation of detail connection – bushing; has been adduced nomogramme to determine thickness radius and length bushing depending on the value of steepness moment, detail's material and the conditions of forming the junction has been designed.

Keywords: hardness, detail, bushing, material.

Малашенко В. А., д.т.н., профессор (Национальный университет «Львовская политехника»), **Тимейчук О. Ю.**, к.т.н., доцент, **Николайчук В. В.**, преподаватель (Национальный университет водного хозяйства и природопользования, г. Ровно)

СИЛОВОЙ РАСЧЕТ ДЕТАЛЕЙ СОЕДИНЕНИЯ ПЕРЕМЕННОЙ ЖЕСТКОСТИ

Разработана методика силового расчета деталей соединений переменной жесткости. Приведен пример расчета геометрических параметров детали соединения – втулки; построена номограмма, по которой определяются толщина, радиус и длина втулки в зависимости от величины крутящего момента, материала детали и условий сборки соединения.

Ключевые слова: жесткость, деталь, втулка, материал.
